

УДК 94(477)94(437.1/2)

Корсак Р. В.,
доктор історичних наук, професор,
завідувач кафедри туристичної інфраструктури
і сервісу, факультет туризму та міжнародних
комунікацій, Ужгородський національний університет
(Україна, Ужгород), korsakr@inbox.ru

Фуртій В. В.,
магістр туризмознавець факультету туризму
та міжнародних комунікацій, Ужгородський
національний університет (Україна, Ужгород),
vovafurtyi@gmail.com

РОЗВИТОК ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ (ПОЧАТОК ХХІ СТ.)

Здійснено дослідження розвитку туризму в Україні на початку ХХІ ст. Автори розглянули стан розвитку туризму в Україні, проблеми, що заважають перетворити її в провідну галузь, обґрунтували рекомендації щодо покращення послуг туристичної галузі. Розкриття теми стало можливим завдяки використанню загальнонаукових методів пізнання: аналізу, синтезу, системності, узагальнення, конкретності, історизму та діалектичного методу. У науковому доробку віддано перевагу історичним методам дослідження: історико-генетичному, історико-порівняльному, історико-синтетичному, історико-діахронному, емпіричному аналізу тощо.

Ключові слова: туризм, розвиток туризму, Україна, туристична інфраструктура, туристичний потенціал.

Згідно з Указом Президента України «Про Державний комітет молодіжної політики, спорту і туризму» від 31 травня 2000 р. №740/2000, Державний комітет молодіжної політики, спорту і туризму України став правонаступником трьох державних комітетів, у тому числі Державного комітету України по туризму. Державний комітет молодіжної політики, спорту і туризму (Держкоммолодьспорттуризм) поділявся на три департаменти. Серед них був і Державний департамент туризму і курортів, до складу якого входили Управління організації туризму й Управління розвитку туристичної індустрії та інвестицій. 22 листопада 2000 р. Указом Президента України Держкоммолодьспорттуризм, до складу якого входив Державний департамент туризму і курортів, було реорганізовано. 14 грудня 2001 р. Указом Президента України створено Державну туристичну адміністрацію України.

Матеріали роботи ґрунтуються на наукових працях провідних вітчизняних учених, законодавчих актах, нормативних документах. Історію розвитку туризму як в Україні, такі за кордоном, окремі питання управління галуззю вивчали вчені: І. В. Ангелко [1], І. Гур'єва [5], С. О. Дітковська [6], Н. В. Кулешова [9], О. А. Лозова [12].

Україна має значні можливості для динамічного розвитку туристичної сфери, розширення міжнародного співробітництва у цій сфері, що ще раз підкреслюється в Посланні Президента України до Верховної Ради: «Європейський вибір. Концептуальні основи стратегії економічного і соціального розвитку України на 2002—2011 рр. (від 30.05.02 р.)» [11 с. 149–155].

В Україні розвиток туристичного ринку регулювала Державна туристична адміністрація. В 2002 р. Державна туристична адміністрація України вперше здійснила рекламну кампанію «Відпочивай в Україні» на Першому національному телеканалі, провела ряд акцій на російському туристичному ринку в рамках заходів Року України в Росії, надала організаційну підтримку випуску та розповсюдженню інформаційних продуктів для туристів (серія листівок «Welcome to Ukraine», плакатів, «Прогулянка по Криму», серії туристичних карт тощо).

Зокрема, представникам туристичного бізнесу була надана державна підтримка для участі у міжнародних виставках в Україні «УІТТ'2002» та «Україна–2002», національній виставці України у Москві, міжнародних туристичних біржах в Москві, Санкт–Петербурзі, Познані, Лондоні, Мілані. Завдяки ініціативам Державної туристичної адміністрації була налагоджена співпраця з Фондом «Євразія», неурядовою організацією ЕТІ та фундацією Україна – США, фондом «Відродження», Американською Торговою Палатою [3, с. 222–229].

У листопаді 2003 року відбулася зустріч керівництва Держтурадміністрації з групою представників ЗМІ Євросоюзу; в рамках програм TACIS у 1999 р. було реалізовано українсько–французький проект з розбудови туристичної інфраструктури АР Крим, зокрема зі створення та забезпечення функціонування Кримського центру розвитку туризму. 2003 року створено Раду з туризму Карпатського регіону, на базі якої формувався туристичний інформаційний центр. У Криму діяв Союз сільського зеленого туризму автономії, який 2003 р. прийняли до Європейської асоціації сільського зеленого туризму (у її складі 21 країна); на початку 2005 року Держтурадміністрація України отримала сертифікат від Європейської спілки зеленого туризму на право провести в Криму другий Європейський конгрес сільського туризму [14, с. 37–40].

Заходами щодо розвитку іноземного і внутрішнього туризму, затвердженими розпорядженням Кабінету Міністрів 27 червня 2003 р. №390, було заплановано: визначити земельні ділянки для створення відповідної інфраструктури в регіонах в тому числі будівництва готелів, мотелів, гольф–трас, яхт–клубів, аквапарків та парків розваг, облаштування гірськолижних трас; визначити місця стоянок і короткочасних зупинок туристично–екскурсійних автобусів; вивчити попит щодо ціноутворення у сфері туристичних послуг та послуг, що надаються готелями різних категорій у країнах Центральної та Західної Європи, Прибалтики, Російської Федерації. За результатами подати пропозиції щодо оптимізації цінової політики у зазначеній сфері; розробити та здійснити комплекс заходів щодо стимулювання розвитку іноземного туризму. Ні земельні ділянки, ні місця стоянок не були визначені, а пропозиції щодо оптимізації цінової політики та заходів щодо стимулювання розвитку іноземного туризму залишилися не визначеними [6, с. 134–137].

У нашій державі відбулися бурхливі процеси перетворення туристичної галузі в одну із провідних галузей економіки України. Це, перш за все, було пов'язано з прийняттям Державної Програми розвитку туризму в Україні на 2004–2010 рр., Закону України «Про внесення змін до Закону України Про туризм», низки Указів Президента України та постанов Кабінету Міністрів України про підтримку розвитку туризму. Згідно з довідником Держкомстату «Україна в цифрах» за 2004 рік у структурі експорту послуг іноземний туризм становив всього 3%, що за словами віце–президента Туристичної асоціації України Степана Романюка «це десь на рівні статистичної похибки». Усе це говорило про те, що за останні роки іноземний туризм втратив відповідне, належне йому місце серед пріоритетів державної політики [6, с. 134–137; 10, с. 161–165].

Незважаючи на велику кількість даних стосовно слабого розвитку туристичної інфраструктури 2005 року

готельна інфраструктура України динамічно розвивалася. За період 2005–2010 років кількість готелів в Україні зросла в середньому на 6,5% в рік, одноразова місткість готелів зросла на 10,5% в рік [1, с. 71–79].

В Україні у 2006 році спостерігався сплеск попиту на міжнародний туристичний продукт: українці почали масово подорожувати до інших країн. Незважаючи на позитивну динаміку приросту виїзних туристичних потоків з 2001 по 2006 роки, у 2007 році спостерігається їх різкий спад. Таке явище зумовила передусім нестабільність курсу валют у цей період та різкого його збільшення, зокрема долару США, майже в 2 рази. Тому українці віддали перевагу відпочинку в Україні [9, с. 177–183].

21 лютого 2007 р. Указом Президента України № 136/2007 В. Ющенко було постановлено створити належні умови для розвитку сфери туризму і діяльності курортів, першочергового стимулювання в'їзного та внутрішнього туризму, розбудови сучасної туристичної інфраструктури і на підтримку пропозицій Національної ради з питань культури і духовності оголосити 2008 р. – Роком туризму і курортів в Україні [16].

Глобальне поширення фінансової кризи 2008 року принесло для світової туристичної індустрії «дві хвили» важких фінансових наслідків. По-перше, брак вільних ресурсів на фінансових ринках суттєво обмежив розбудову туристичних об'єктів. По-друге, зростання безробіття і скорочення доходів населення викликало «ефект оптимізації витрат домогосподарств», що супроводжувався скороченням, так званих, витрат на дозвілля, лєвова частка яких акумулювалася туризмом. Фінансування розвитку туризму в Україні здійснюється за остаточним принципом, а тому бажало бути кращим. Обсяги видатків у 2008 році зменшилися порівняно з 2007 роком майже на 13%. А у 2009 році взагалі склалася критична ситуація – бюджетні програми щодо розвитку туризму та створення умов безпеки туристів фінансувалися переважно лише на погашення кредиторської заборгованості, що утворилася через недофінансування вартості заходів, проведених у 2008 році. Загалом упродовж 2008–2009 років на реалізацію державної та регіональної програми у сфері розвитку туризму в Україні було спрямовано 55 млн. грн. [5, с. 17–23; 8, с. 158–166].

Аналіз динаміки потоку туристів, що обслуговувалися суб'єктами туристичної діяльності в Україні показав, що найістотніші негативні тенденції у 2009 році спостерігалися в розвитку в'їзного туризму. Це пояснювалося складною економічною та політичною ситуаціями, які існували в країні. Так, протягом 9 місяців Україну відвідали 16,5 млн. в'їзних (іноземних) туристів, що на 18% або майже на 3,7 млн. осіб менше, ніж за аналогічний період 2008 року. Зменшення обсягів в'їзного потоку протягом 9 місяців 2009 року відбулося за рахунок падіння числа поїздок за всіма мотиваціями. Виїзний турпотік за 9 місяців 2009 року зменшився порівняно з 2008 роком на 2% або на 223,1 тис. осіб та становив 11,6 млн. туристів. Це свідчило про зміни уподобань українців у зв'язку з кризою на користь більш дешевого виду відпочинку, що в свою чергу позитивно позначилося на розвитку внутрішнього туризму [7].

У 2010 р. позитивна динаміка туристичних потоків відновилася. В Україні спостерігався динамічний розвиток в'їзного туризму, відносно стабільний розвиток виїзного туризму та стабільна динаміка внутрішніх

потоків, які можуть свідчити про підвищення рівня конкурентоспроможності України на міжнародній арені [1, с. 71–79].

Іноземних туристів в Україні приваблюють наша національна кухня, історична та архітектурна спадщина, відомі на весь світ монастирі, храми, театри та музеї. Так, протягом 2011 р. Україну відвідали 21,4 млн. в'їзних (іноземних) туристів, що на 1% або на 212 тис. осіб більше, ніж у 2010 р. В першу чергу іноземні громадяни відвідують Україну з приватною метою. Цей сегмент займав у 2011 р. 89,6% усього в'їзного туристичного потоку і збільшився на 0,5% або на 91,1 тис. осіб. На другому місці поїздки з організованого туризму. Протягом 2011 р. цей сегмент зріс на 11,7% або на 143 тис. осіб. І на третьому місці – поїздки з службовою метою, які зменшилися порівняно з 2010 р. на 7,1% або на 49,6 тис. осіб. Незважаючи на негативний імідж України як політично нестабільної держави, англійські експерти віднесли Україну до трійки найбільш привабливих країн у 2012 році. Інтерес до України постійно зростає, це сприяло без залучення державних дотацій стабільно нарощувати обсяги виробництва туристичного продукту. Особливо на це впливав майбутній чемпіонат Європи з футболу, співорганізатором якого була Україна у червні–липні 2012 року. Як повідомляла прес-служба Державного агентства України з туризму та курортів, що під час Євро–2012 Україну відвідало 24,5 млн. іноземних туристів [12, с. 44–47; 13].

У 2013 році Україну відвідали понад 26 млн. туристів, що на 1,5 млн. більше, ніж у 2012 році. Про це повідомив Віце-прем'єр-міністр Олександр Вілкул. В серпні 2013 року Кабінет Міністрів України схвалив Концепцію, яка є основою Державної цільової програми. Крім того, Держтуризмкурорт розробив проект туристичного бренду, який відповідав сучасним вимогам і сприяв просуванню у світі унікального туристичного потенціалу нашої країни. Голова Держтуризмкурорту зазначала, що важливим елементом просування України в світі є проведення спортивних заходів міжнародного рівня. Так, у серпні 2013 року Україна успішно провела юнацький Чемпіонат Європи з баскетболу 2013 (U–16), який за оцінкою ФІБА був визнаний кращим за всю історію існування чемпіонату. В 2013 році ЮНЕСКО включив до списку Всесвітньої культурної спадщини дерев'яні церкви Карпатського регіону та Стародавнє місто Херсонес Таврійський. У грудні 2013 року Петриківському розпису було надано статус Всесвітньої нематеріальної культурної спадщини ЮНЕСКО. Всі ці події надавали додаткового поштовху сфері туризму в Україні [17].

У першому кварталі 2014-го року, за даними Державного агентства України з туризму та курортів (Держтуризмкурортів), який, в свою чергу, посилається на дані Держприкордонслужби, у нашу країну з туристичною метою прибуло лише 15% від торішнього турпотоку (3,5 млн. чоловік) і в основному це були поляки, румуни, угорці, які відвідували західні регіони України – Галичину, Буковину, Закарпаття та Київ. Більшість громадян Росії, Китаю, Індії, країн Західної Європи і Латинської Америки в Україну не їдуть через нестабільну політичну ситуацію в країні. Крим в 2014 році втратив до 80% туристів, тобто отримав 1,2 млн. замість торішніх 6 млн. чоловік, причому виключно туристів з Росії [2].

Туристичний ринок України за 2014–2015 роки зазнав серйозних випробувань. АТО, девальвація і падіння

рівня життя – позначилися всі ці фактори. Попит на туризм спав на 70%. Виїзний турпотік з України, що становив близько 2 млн. осіб на рік, скоротився до 700–800 тис. На даний момент основні туристичні напрямки України – це Чорноморське і Азовське узбережжя, Карпатські гори, міста Київ, Львів і Одеса. У них є безліч як загальних проблем, так і індивідуальних. Загальні проблеми туризму в Україні: погані дороги, відсутність сприятливих умов для розвитку бюджетних авіаперельотів (перш за все національних перевізників), податковий і адміністративний тиск на бізнес, негативний інвестиційний клімат, слабо розвинена інфраструктура. Усі ці проблеми, вирішити без допомоги держави важко або навіть неможливо. На жаль, держава, замість усунення проблем у сфері туризму, займається заміною одних адміністративних органів на інші. Наприклад, із 1 вересня 2015 року функції Держтуризмкурорту України були передані Міністерству економічного розвитку й торгівлі України. До того ж, тепер туризм розглядається суто як економіка. Значить, через призму доходу. Найлегшим доходом для держави є кошти від ліцензування туристичних фірм, які в більшості випадків відправляють мандрівників відпочивати за кордон. А потрібно також розвивати український туризм. Необхідно популяризувати вітчизняні курорти серед українців і іноземців, влаштовувати в Україні конференції й з'їзди іноземних туроператорів, створити якісну нормативну базу для залучення інвестицій, стежити за строгістю присвоєння зірковості готелям, робити особливий акцент на унікальність національної кухні, українських традицій і на природно-архітектурних цінностях, проводити міжнародні турніри, конкурси й фестивалі, шукати новаторські прояви в туристичній сфері, постаратися розширити курортний сезон. Наприклад, за рахунок СПА-готелів або гірськолижних курортів [4; 15].

Україна має значний туристичний потенціал і всі передумови для розвитку внутрішнього, в'їзного та виїзного туризму. Але він використовується недостатньо. Однією з передумов успішного розвитку туризму в Україні були, є і будуть багаті природні і людські фактори. Не варто забувати й про те, що в Україні знаходяться пам'ятники, які відносяться до культурної спадщини ЮНЕСКО, наприклад, «Софія Київська», «Києво-Печерська лавра», місто Львів та ін. Тому для поліпшення ситуації в туристичній галузі України було б досить навіть таких кроків, як спрощення в'їзових і митних процедур; незалежна стандартизація ліцензування й сертифікація учасників ринку й розробка державних програм розвитку туризму.

Список використаних джерел

1. Ангелко І. В. Сучасний стан та перспективи розвитку туристичної галузі в Україні / І. В. Ангелко // Український соціум. – 2014. – №2. – С.71–79.
2. Antituristicheskaja operacija v Ukraine [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://gordonua.com/publications/antituristicheskaja-operacija-v-ukraine-27056.html>
3. Бойко М. Г., Гопкало Л. М. Засади формування пріоритетних напрямів туристичної політики України // Регіональна економіка науково-практичний журнал. – 2005. – №1 (35). – С.222–229.
4. Відкрити Україну. Час змінювати підходи до туризму [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://ua.korrespondent.net/ukraine/events/3506081-vidkryty-ukrainy>
5. Гур'єва І., Хитяник С. Розвиток туризму в Україні: проблеми й перспективи // Всеукраїнський науково-практичний журнал Фінансовий контроль. – 2011. – №1 (62). – С.17–23.
6. Дітковська С. О. Вісник ДІТБ. Серія: Економіка, організація і управління підприємствами (в туристичній сфері). – 2007. – №11. – С.134–137.
7. Колесник О. О. Оцінка стану та перспектив розвитку туризму України в умовах кризи / О. О. Колесник // Економіка. Управління. Інновації: електронне наукове фахове видання. Серія: Економічні науки. – 2010. – Вип.2 (4) [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.nbu.gov.ua/ejournals/eui/2010_2/10koouuk.pdf
8. Криховецький І. З. Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права ім. Короля Данила Галицького. – 2011. – №3. – С.158–166.
9. Кулешова Н. В. Аналіз сучасного стану розвитку туристичної галузі в Україні / Н. В. Кулешова // Економіка і регіон. – 2012. – №1 (32). – С.177–183.
10. Лапшина І. Перспективи розвитку туристичних послуг в умовах глобалізації // Вісник Львівської комерційної академії. Серія економічна. – Львів, 2005. – Вип.17. – С.161–165.
11. Лихоманова О. В. Стан і перспективи регіонального розвитку туризму в Україні // Актуальні проблеми економіки науковий економічний журнал. – 2004. – №6 (36). – С.149–155.
12. Лозова О. А. Туризм в Україні: сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку / О. А. Лозова // Культура народів Причорномор'я. – 2012. – №229. – С.44–47.
13. Музиченко-Козловська О. В. Економічне оцінювання туристичної привабливості території: Монографія. – Львів: Новий Світ–2000, 2012. – 176 с.
14. Прейгер Д. К. Міжнародний туризм в Україні як форма інтеграційних комунікацій / Д. К. Прейгер, І. А. Малярчук // Стратегічна панорама. – 2005. – №3. – С.37–40.
15. Туризм в Україні: пацієнт скоріше мертвий, аніж живий? [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.ukrop-ua.net/userpublications/16735-turizm-v-ukrainin-pacyent-skorshe-meretvivy-anzh-zhiviy.html>
16. Указ Президента України «Про заходи щодо розвитку туризму і курортів в Україні» [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/136/2007>
17. Урядовий портал. У 2013 році Україну відвідали понад 26 млн. туристів [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=246992112

References

1. Angelko I. V. Suchasnyj stan ta perspektyvy rozvytku turystychnoi' galuzi v Ukraini / I. V. Angelko // Ukrain's'kyj socium. – 2014. – №2. – S.71–79.
2. Antituristicheskaja operacija v Ukraine [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://gordonua.com/publications/antituristicheskaja-operacija-v-ukraine-27056.html>
3. Bojko M. G., Gopkalo L. M. Zasady formuvannja prjoritetnyh naprjamiv turystychnoi' polityky Ukrainy // Regionalna ekonomika naukovo-praktychnyj zhurnal. – 2005. – №1 (35). – S.222–229.
4. Vidkryty Ukrainu. Chas zminjuvaty pidhody do turyzmu [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://ua.korrespondent.net/ukraine/events/3506081-vidkryty-ukrainy>
5. Gur'jeva I., Hytjanyk S. Rozvytok turyzmu v Ukraini: problemy j perspektyvy // Vseukrain's'kyj naukovo-praktychnyj zhurnal Finansovij kontrol'. – 2011. – №1 (62). – S.17–23.
6. Ditkov's'ka S. O. Visnyk DITB. Serija: Ekonomika, organizacija i upravlinnja pidpryjemstvamy (v turystychnij sferi). – 2007. – №11. – S.134–137.
7. Kolesnyk O. O. Ocinka stanu ta perspektyv rozvytku turyzmu Ukrainy v umovah kryzy / O. O. Kolesnyk // Ekonomika. Upravlinnja. Innovacii': elektronne naukove fahove vydannja. Serija: Ekonomichni nauky. – 2010. – Vyp.2 (4) [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.nbu.gov.ua/ejournals/eui/2010_2/10koouuk.pdf
8. Kryhovec'kyj I. Z. Naukovo-informacijnyj visnyk Ivano-Frankivs'kogo univertytetu prava im. Korolja Danyla Galyc'kogo. – 2011. – №3. – S.158–166.
9. Kuljeshova N. V. Analiz suchasnoho stanu rozvytku turystychnoi' galuzi v Ukraini / N. V. Kuljeshova // Ekonomika i region. – 2012. – №1 (32). – S.177–183.
10. Lapshyna I. Perspektyvy rozvytku turystychnykh poslug v umovah globalizacii' // Visnyk L'vivs'koi' komercijnoi' akademii'. Serija ekonomichna. – L'viv, 2005. – Vyp.17. – S.161–165.
11. Lyhomanova O. V. Stan i perspektyvy regional'nogo rozvytku turyzmu v Ukraini // Aktualni problemy ekonomiky naukovyj ekonomichnyj zhurnal. – 2004. – №6 (36). – S.149–155.
12. Lozova O. A. Turyzm v Ukraini: suchasnyj stan, problemy ta perspektyvy rozvytku / O. A. Lozova // Kul'tura narodov Pricernomor'ja. – 2012. – №229. – S.44–47.

13. Muzychenko-Kozlovska O. V. Ekonomichne ocinjuvannja turystychnoi pryvablyvosti terytorii: Monografija. – L'viv: Novyj Svit–2000, 2012. – 176 s.

14. Prejger D. K. Mizhnarodnyj turizm v Ukraini ni jak forma integracijnyh komunikacij / D. K. Prejger, I. A. Maljarchuk // Strategichna panorama. – 2005. – №3. – S.37–40.

15. Turizm v Ukraini ni: pacijent skorishe mertvyj, anizh zhyvyj? [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.ukrop-ua.net/userpublications/16735-turizm-v-ukrainy-pacyent-skorshe-mertvyj-anzh-zhiviy.html>

16. Ukaz Prezidenta Ukrainy «Pro zahody shhodo rozvytku turyzmu i kurortiv v Ukraini ni» [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/136/2007>

17. Urjadovij portal. U 2013 roci Ukraini nu vidvidaly ponad 26 mln. turystiv [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=246992112

Korsak R. V., doctor of historical sciences, professor, Uzhgorod National University, faculty of «Tourism», department of tourism infrastructure and services (Ukraine, Uzhgorod), korsakr@inbox.ru

Furty V. V., master, Uzhgorod National University, faculty of Tourism and international, communications (Ukraine, Uzhgorod), vovafurty@gmail.com

Tourism development in Ukraine (the beginning of the XXI century)

The article studies the development of tourism in Ukraine at the beginning of XXI century. The authors examined the state of tourism in Ukraine, problems that prevent turning it into a leading industry, grounded recommendations for improving the services of the tourism industry. A study was made possible through the use of scientific methods of knowledge: analysis, synthesis, system, specific, historical and dialectical method. In the preferred scientific heritage historical methods of research: historical and genetic, historical and comparative, historical and synthetic, historical and diachronic, empirical analysis and more.

Keywords: tourism, tourism development, Ukraine, tourist infrastructure, tourist potential.

Korsak P. B., доктор исторических наук, профессор, заведующий кафедрой туристической инфраструктуры и сервиса, факультет туризма и международных коммуникаций, Ужгородский национальный университет (Украина, Ужгород), korsakr@inbox.ru

Furty V. V., магистр туризмовед факультета туризма и международных коммуникаций, Ужгородский национальный университет (Украина, Ужгород), vovafurty@gmail.com

Развитие туризма в Украине (начало XXI в.)

Проведено исследование развития туризма в Украине в начале XXI века. Авторы рассмотрели состояние развития туризма в Украине, проблемы, мешающие превратить ее в ведущую отрасль, обосновали рекомендации по улучшению услуг туристической отрасли. Раскрытие темы стало возможным благодаря использованию общенаучных методов познания: анализа, синтеза, системности, обобщения, конкретности, историзма и диалектического метода. В научном наследии отдано предпочтение историческим методам исследования: историко-генетическому, историко-сравнительному, историко-синтетическому, историко-диахронному, эмпирическому анализу и тому подобное.

Ключевые слова: туризм, развитие туризма, Украина, туристическая инфраструктура, туристический потенциал.

* * *

УДК 001.891:615(477)(092)

Буц М. А.,
аспірантка, ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький
ДПУ імені Григорія Сковороди»
(Україна, Переяслав-Хмельницький), marinka-krp@i.ua

НАУКОВІ ПОШУКИ АКАДЕМІКА В. І. СКОКА В ГАЛУЗІ ФАРМАКОЛОГІЇ

Розглянуто фармакологічні розробки визнаного в світі нейрофізіолога, академіка В. І. Скока. Висвітлено наукові здобутки видатного вченого в напрямку профілактики серцево-судинної патології, зокрема розробки антигіпертензивних препаратів. Детальний аналіз результатів досліджень В. І. Скока та його підлеглих у відділі фізіології вегетативної нервової системи Інституту фізіології ім. О. О. Богомольця довів їх важливе значення для клінічної медицини та фармакології. Експериментальні дослідження В. І. Скока продемонстрували, що передача імпульсації через ганглії відбувається лише через холінорецептори нікотинного типу. Крім того ним було розроблено та

вдосконалено метод ресстрації тоничної активності симпатичної нервової системи, визначено середню провідність одиночного каналу нікотинного холінорецептора. Синтезований у відділі принципово новий гангліоблокатор – холінолітичний засіб – було визнано науковим відкриттям, а колектив, який працював над його створенням – удостоєний Державної премії СРСР 1989 року в галузі науки та техніки.

Ключові слова: В. І. Скок, нейрофізіолог, фармаколог, гангліоблокатор, холінолітичний засіб, артеріальна гіпертензія.

Велика кількість досліджень наукової спільноти колишнього Радянського Союзу у 80–ті рр. ХХ ст. присвячувалась розробці нових лікарських засобів проти різних хвороб. Серед тих, хто працював над шляхами лікування артеріальної гіпертензії були не лише лікарі, а й науковці Інститутів біологічного профілю. Зокрема, існує низка публікацій видатного вченого України, визнаного в світі нейрофізіолога, академіка В. І. Скока присвячена розробці антигіпертензивних препаратів. Це зумовлює потребу детально дослідити наукові здобутки вченого в цьому напрямку і показати важливість фундаментальних досліджень для клінічної медицини.

Діяльності цього видатного вченого присвячено декілька праць [1; 10; 14; 13], проте вони містять узагальнену інформацію про досягнення В. І. Скока. Зовсім мало інформації в цих статтях міститься про фармакологічні розробки вченого, а саме винайдення лікарських речовин проти артеріальної гіпертензії.

Тому головною метою цієї роботи є висвітлення наукових здобутків видатного вченого в галузі фізіології нервової системи В. І. Скока в напрямку профілактики серцево-судинної патології, зокрема розробки антигіпертензивних препаратів.

Володимир Іванович Скок – талановитий учений–експериментатор, фармаколог, нейрофізіолог, організатор науки, педагог, творець наукової школи, академік НАН України, АН СРСР (РАН), АПН СРСР, Польської АН, лауреат Державних премій в галузі науки та техніки України та Росії, автор понад 300 наукових праць та монографій, таких як: «Фізіологія вегетативних гангліїв» (1970), за яку він був удостоєний премії імені І. М. Сеченова АН СРСР, «Нервно–м'язечна фізіологія» (1986), «Нейрональні холінорецептори» (1987), «Естественная активность вегетативных ганглиев» (1989) [12, с. 184].

Велика кількість досліджень В. І. Скока, проведених упродовж 1975–1988 рр. була присвячена вивченню впливу різноманітних гангліоблокуючих речовин на синаптичну передачу в вегетативних гангліях. В 1977 р. ним було отримано важливі дані щодо іонного механізму дії передатчика на постсинаптичну мембрану. Він полягав у збільшенні проникності мембрани для іонів натрію та калію [9, арк. 2; 16]. Отримані результати досліджень дали змогу в 1980 р. визначити, що тонічна імпульсація в нейронах виникає в результаті активування ацетилхоліном нікотинових холінорецепторів (Н–холінорецепторів) [2, арк. 29]. Цими дослідженнями було доведено, що передача імпульсації через ганглії відбувається лише через холінорецептори нікотинного типу, а холінорецептори мускаринового типу служать лише для полегшення цієї передачі завдяки допороговій деполаризації мембрани нейрона.

В подальшому співробітниками відділу фізіології вегетативної нервової системи Інституту фізіології ім. О. О. Богомольця, керівником якої був В. І. Скок було розроблено спосіб, який дозволив у 1980–1982 рр. вперше